

Romanssihuijauksessa väkivallan uhriksi joutumisen vaikutukset uhrin elämään

Annika Peltola, Y26023347

Kandidaatin tutkielma

SSOS1203, 10 op

Kevät 2022

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Pirjo Oinas

annipelt@ulapland.fi

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Romanssihuijaus ilmiönä.....	2
2.1 Romanssihuijaus käsitteenä ja huijauksen vaiheet.....	2
2.2 Romanssihuijauksen uhrin 7	7
3 Vaikutukset uhrin elämään	8
3.1 Psykkiset vaikutukset.....	8
3.2 Sosiaaliset vaikutukset	11
3.3 Taloudelliset ja muut vaikutukset	13
4 Romanssihuijaukset väkivallan linssin läpi tarkasteltuna	15
5 Pohdinta	19
Lähteet	23

1 Johdanto

Romanssihuijaukset ovat kasvava ilmiö, joka koskettaa vuosittain tuhansia ihmisiä ympäri maailmaa (Cross ym. 2018, 1303). Esimerkiksi vuonna 2020 Australiassa raportoitiin 3708 romanssihuijausta, joissa menetettiin hieman yli 38 miljoonaa dollaria eli noin 26 miljoonaa euroa (ACCC 2021, 77). Yhdysvalloissa puolestaan menetettiin vuonna 2021 romanssihuijauksissa 547 miljoonaa dollaria, eli noin 518 miljoonaa euroa, mikä on 80 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuotena (Fletcher 2022). Romanssihuijauksen määrän kasvu on myös kiihtynyt entisestään koronapandemian aikana. (Buil-Gil & Zeng 2021). Romanssihuijauksia on kuitenkin tutkittu melko vähän, ja suurin osa tutkimuksesta on tehty 2010-luvun alun jälkeen.

Romanssihuijaus on petos, jossa tekijä lähestyy uhria yleensä sosiaalisessa mediassa tai seuranhakupalveluissa, tarkoituksenaan huijata uhrilta rahaa. Romanssihuijauksessa uhri luulee olevansa parisuhteessa, mutta todellisuudessa toinen osapuoli on rikollinen tai rikollisjoukko, joka on tehnyt valeprofiilin usein keksityllä tai varastetulla identiteetillä. (Whitty & Buchanan 2016, 177.) Romanssihuijauksen uhriksi joutuminen voi aiheuttaa uhrille vakavia seurauksia. Vaikutukset eivät rajoitu pelkästään taloudellisiin menetyksiin, vaan uhri saattaa kokea myös esimerkiksi psyykkisiä ja sosiaalisia seurauksia. Esimerkiksi Mark Buttonin ym. tutkimuksen mukaan talouspetoksen uhriksi joutuminen voi aiheuttaa uhrille vakavia seurauksia, kuten psykologisia haasteita, mielen terveysongelmia ja ihmissuhteiden rikkoutumisia (Button ym. 2014). Romanssihuijauksen keskeinen ero tavanomaiseen talouspetokseen on se, että uhri luulee olevansa parisuhteessa. Tämä tuo petokseen ja sen seurauksiin erityisen vaikutuksen. Kuten Monica Whitty ja Tom Buchanan artikkelissaan ilmaisevat, romanssihuijauksessa uhri kohtaa ikään kuin kaksi iskua. He kokevat taloudellisen menetyksen ja samalla parisuhteen menetyksen. Monille uhreille suhteen menetys on jopa merkittävämpi asia kuin taloudelliset menetykset. (Whitty & Buchanan 2016, 176.) Romanssihuijauksen erityisen luonteen vuoksi on tärkeää pohtia sen vaikutuksia uhrin elämään laajemmin, kuin vain taloudellisesta näkökulmasta.

Romanssihuijauksessa on yhtymäkohtia lähisuhdeväkivaltaan. Esimerkiksi Cassandra Cross ym. tarkastelevat artikkelissaan romanssihuijausta lähisuhdeväkivallan ja erityisesti henkisen väkivallan näkökulmasta. He löysivät tutkimuksessaan selkeitä yhteyksiä

henkisen väkivallan ja romanssihuijauksen välillä. (Cross ym. 2018.) Romanssihuijauksen yhtymäkohdat väkivaltaan eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään henkiseen väkivaltaan. Esimerkiksi Taloudellinen väkivalta tutuksi -hankkeessa romanssihuijaus luokitellaan yhdeksi taloudellisen väkivallan ja hyväksikäytön muodoksi (Taloudellisen Väkivallan Muodot - Taloudellinen Väkivalta). Romanssihuijauksiin saattaa joissakin tapauksissa liittyä myös piirteitä seksuaalisesta ja fyysisestä väkivallasta (Sorell & Whitty 2019, 354; Whitty & Buchanan 2016, 179–180). Romanssihuijauksen vaikutusten tarkasteleminen väkivaltaan liittyvän käsitteistön avulla ja osin siihen rinnastaen voi auttaa paremmin ymmärtämään romanssihuijauksia ja niiden vaikutusta uhriin. Tämä saattaa myös auttaa ammattilaisia tunnistamaan uhrin avuntarpeita sekä kehittää auttamismalleja uhrien tukemiseksi.

Tutkimuskysymykseni on, *millaisia vaikutuksia romanssihuijauksessa väkivallan uhriksi joutumisella on uhrin elämään*. Aloitan työni käymällä läpi, mitä romanssihuijaus käsitteenä tarkoittaa ja miten sen vaiheet yleensä etenevät. Tämän läpikäyminen on tärkeää, sillä romanssihuijaus on ilmiönä melko vähän tunnettu ja vaikutusten kokonaisvaltainen ymmärtäminen edellyttää ilmiön tuntemista. Kerron myös romanssihuijauksen uhreista ja heihin liittyvistä käsityksistä. Sen jälkeen käsittelen vaikutuksia uhrin elämään. Olen jakanut vaikutukset psykologisiin, sosiaalisiin sekä taloudellisiin ja muihin vaikutuksiin. Jaottelu ei ole yksiselitteinen, vaan vaikutukset ovat keskenään päällekkäisiä ja niitä voisi jaotella myös erilaisella tavalla. Neljännessä luvussa pohdin romanssihuijauksen ja väkivallan yhdistäviä tekijöitä.

2 Romanssihuijaus ilmiönä

2.1 Romanssihuijaus käsitteenä ja huijauksen vaiheet

Romanssihuijausta on pyritty kuvaamaan erilaisilla teorioilla ja malleilla. Christian Kopp ym. kuvailevat romanssihuijausta kaksikerroksisena huijauksena. Toinen kerros liittyy valheellisen parisuhteen luomiseen ja toinen liittyy rahan pyytämiseen kuvitteellisessa tilanteessa. Parisuhteen luomisen tarkoituksena on saavuttaa syvä luottamus sekä luoda ikään kuin henkilökohtainen rakkaustarina, jonka avulla voidaan luoda täydellinen

kumppani. Tämän avulla luodaan pohja taloudelliselle huijaukselle. Parisuhdetta luodessa kehitetään siis samalla taloudelliselle petokselle pohja, jonka avulla uhri voidaan motivoida antamaan rahaa. (Kopp ym. 2016a, 157.) Whitty on tutkinut romanssihuijauksen etenemistä ja kehittänyt sen pohjalta mallin. Mallin mukaan romanssihuijauksessa on yleensä viisi vaihetta. Vaiheet ovat: profiilin luominen, grooming-vaihe, rahan pyytäminen, seksuaalinen hyväksikäyttö ja paljastuminen. (Whitty, 2015.) Seuraavaksi käyn nämä vaiheet läpi melko tarkasti, sillä niiden ymmärtäminen helpottaa romanssihuijauksen vaikutusten ymmärtämistä.

Ensimmäisessä vaiheessa rikollinen luo houkuttelevan profiilin. Se on yleensä melko tavallinen profiili, jossa on käytetty viehättäviä kuvia. Whittyn mukaan profiileissa on kuitenkin havaittavissa eroja tavoiteltujen kohteiden mukaan. Heteroseksuaalisissa profiileissa pyritään vetoamaan tyyppisiin piirteisiin, joita miehet ja naiset pitävät viehättävinä. Naista esittävät valeprofiilit juvaavat yleensä viehättävää naista, joka on taloudellisen tuen tarpeessa. Miestä esittävät valeprofiilit puolestaan kuvaavat korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevaa miestä, joka on tyyppillisesti koulutettu ja varakas. He puolestaan kaipasivat usein henkistä tukea. (mt., 446–448.) Kopp ym. saivat osittain tästä poikkeavia tuloksia. Heidän mukaansa profiileissa ilmaistaan usein huumoria, hyväosaisuutta ja tunteisiin vetoavia piirteitä, kuten uskollisuus ja kunnioitus. Naisprofiileissa heidän mukaansa korostuu itsevarmuus ja taloudellinen toimeentulo sekä joskus seksuaaliset ehdotukset. Miesprofiileissa puolestaan korostuu uskonnollisuus. (Kopp ym. 2016b, 210.) Homoseksuaalisista on tietoa rajallisemmin. Olemassa olevan tiedon perusteella ainakin miesten profiileissa on usein viehättäviä kuvia ja profiilin ammatillinen status vaihtelee. Toisinaan profiili esittää korkeassa ammatillisessa asemassa olevaa ja toisinaan matalassa sosioekonomisessa asemassa olevaa henkilöä. (Whitty 2015, 448.)

Whittyn (2015) mallin mukaan romanssihuijauksen toinen vaihe on niin sanottu grooming -vaihe. Grooming käsitteellä tarkoitetaan yleensä tilannetta, jossa aikuinen lähestyy lasta, usein netissä, tarkoituksenaan lapsen hyväksikäyttö. Esimerkiksi väestölliton mukaan grooming tarkoittaa ”nuoreen luodun luottamussuhteen avulla manipuloimista ja nuoren houkuttelemista seksuaalisiin tekoihin” (Apter ym. 2014, 3). Romanssihuijauksessa kohde ei kuitenkaan yleensä ole lapsi tai nuori, ja tavoite ei välttämättä ole ensisijaisesti seksuaalinen hyväksikäyttö. Tässä yhteydessä tulkitsem

ming-käsitteen tarkoittavan nettiviettelyä, jonka tarkoituksena on kiintymyssuhteen muodostaminen kohteeseen, jotta kohde antaisi rahaa, sekä joissakin tapauksissa mahdollisesti myös seksuaalisiin tekoihin houkutteleva. Toisessa vaiheessa rikollinen siis kasvattaa suhteen intiimiyttä ja kiintymyssuhdetta. Vaihe jatkuu niin pitkään, kunnes tekijä kokee kohteen olevan valmis antamaan rahaa. Kesto vaihtelee todella paljon, viikonlopusta yli vuoteen. (Whitty 2015, 499.) Yleisimmin groomingvaihe kuitenkin kestää noin 6–8 kuukautta (Coluccia ym. 2020, 25). Tässä vaiheessa tekijä usein tunnustaa rakkautensa kohteelle ja pyytää keskustelun siirtämistä seuranhakusivulta sähköpostiin tai pikaviesteihin. Osapuolet saattavat myös keskustella puhelimesta ja lähettää viestejä sekä kuvia. Myös webkameroiden käyttäminen on mahdollista, mutta vain toispuoleisesti, jolloin tekijää ei näy. (Whitty 2015, 449.) Crossin mukaan yksityisiin pikaviesteihin siirtyminen palvelee kahta tarkoitusta. Ensinnäkin se saa uhrin tuntemaan olevansa erityinen. Toiseksi se estää uhrin raportoimasta tekijää sivuston ylläpitäjälle, mikäli hän epäilee petosta. (Cross ym. 2018, 1311.) Keskustelualustan vaihtaminen voi siten olla osa grooming-prosessia.

Carter kutsuu tätä vaihetta niin sanotusti ”tippasyötöksi”, jossa tietoa kylvetään vähitellen ja viedään kohti tavoitetta. Vaarattomalta vaikuttava tieto tuodaan esiin jo varhaisessa vaiheessa ja sitä toistetaan ja kehitetään pikkuhiljaa. Viestinnässä tapahtuu hienovaraisia muutoksia, jotka häivyttävät vihjeitä taloudellisesta hyväksikäytöstä. Tämä voi selittää muiden epäuskoista reaktiota romanssihuijaukseen. (Carter 2021, 287–288.) Koppin ym. mukaan huijari luo ikään kuin henkilökohtaisen rakkaustarinan jokaisen uhrin kanssa. Tarina on yksilöllinen, ja siinä on uhrin viehättäviä yksityiskohtia, mutta samalla kuitenkin tilaa muokata tarinaa huijaukseen sopivalla tavalla. (Kopp ym. 2016b.) Viestittely on yleensä päivittäistä ja siinä saavutetaan luottavainen ja lämmin ilmapiiri, jossa jaetaan kiinnostuksenkohteita ja arvoja (Coluccia ym. 2020, 25). Viesteissä saatetaan myös käyttää harkittua kieltä, jonka tarkoituksena on herättää jokin reaktio tai vaikutus uhrissa. Esimerkiksi Elisabeth Carterin tutkimuksessa huijari kutsuu itseään uhrin aviomieheksi pyytäessään tältä rahaa. Carter arvelee, että tämä on tehokas keino, jolla viitataan normatiivisiin avioliittorooleihin, joissa on velvollisuus tukea puolisoa. Tämä voi mahdollisesti aiheuttaa syyllisyydentunnetta. Carterin tutkimuksessa tekijä myös kuvaili uhrille olevansa niin stressaantunut kriisistä, että se tekee hänet kipeäksi. (Carter 2021, 290.) Uhri alkaa lopulta uskoa olevansa oikeassa vakavassa pari-

suhteessa. Monet uhrin kertovat tässä vaiheessa tekijälle elämästään todella henkilökohtaisia asioita, monet kokivat kertoneensa enemmän itsestään kuin kenellekään muulle. Uhrin kuvailevat tätä osuutta suhteessa terapeutiksi. Toisessa vaiheessa tekijä usein ilmaisee halunsa tavata kasvojen, mutta se ei onnistu vaihtelevista syistä. Uhrin kuvaavat olleensa tässä vaiheessa rakastuneita tekijään ja olleensa sitoutuneita mahdollisuuteen viettää loppuelämä tekijän kanssa parisuhteessa. Toisen vaiheen loppupuolella tekijä saattaa pyytää pientä lahjaa, todennäköisesti testausmielessä. Kaikki uhrin eivät lähettäneet rahaa, mutta he kokivat silti olevansa traumatisoituneita ja emotionaalisesti tuhoutuneita. Rahan lähettämättä jättäminen saattoi johtua siitä, että uhri ymmärsi olevansa huijauksen kohde tai että he eivät pystyneet lähettämään rahaa ja ymmärsivät olevansa kohteita vasta, kun viranomaiset olivat heihin yhteydessä. (Whitty 2015, 449–450.)

Romanssihuijauksen kolmatta vaihetta Whitty nimittää mallissaan ”pistokseksi”. Tässä vaiheessa tekijä yrittää huijata uhrilta rahaa. Jos ensimmäinen yritys ei onnistu he saattavat jatkaa uhrin viettelyä ja yrittää myöhemmin uudelleen. Rahan pyytämiseen on tunnistettu neljä eri keinoa. Ensinnäkin tekijä saattaa pyytää ensin pieniä summia ja lopulta suuremman summan jonkin kriisin selvittämiseksi. Tämä on yksi yleisimmin käytetyistä keinoista. Tässä vaiheessa huijaukseen saattaa liittyä useampia henkilöitä, uhri saattoi saada esimerkiksi puhelun tekijän asianajajana tai lääkärinä esiintyvältä henkilöltä. Jotkut romanssihuijauksen uhrin joutuivat tässä vaiheessa myös kidnapatuiksi. Heille kerrottiin tarina kriisistä, jonka selvittäminen edellytti uhrin matkustamista ulkomaille, esimerkiksi hakemaan laukkaa, jonka piti sisältää rahaa. Ulkomaille heidät kuitenkin kidnapattiin ja pidettiin vankina useita päiviä, kunnes heidät päästettiin palaamaan kotiin. (mt., 451–452.)

Toinen keino on pyytää rahaa uhrilta kriisin selvittämiseksi ilman aikaisempia pieniä summia. Kriisit saattavat olla samankaltaisia kuin ensimmäisessä vaihtoehdossa. Yleisimmin tarinassa huijari oli joutunut onnettomuuteen, hänen lapsensa sairastunut tai liiketoiminta on joutunut kiireelliseen rahan tarpeeseen. Kriisi yleensä eskaloitui, ja jos uhri jatkoi rahan maksamista uusia skenaarioita tuli lisää. (mt., 452.) Kolmannessa vaihtoehdossa huijauksen kohde ei anna rahaa kriisin selvittämiseen. Tämän jälkeen huijari siirtyy pyytämään pienempiä summia. Kun uhri maksaa pienen summan tekijä alkaa keksiä uusia syitä rahan tarpeelle. Tätä door-in-the-face -tekniikkaa käytetään

myös myynnissä. Neljännessä vaihtoehdossa ei ole ollenkaan kriisielementtiä. Siinä kohteelta pyydetään jatkuvasti pieniä summia. Tätä kohdistuu enimmäkseen miesuhreihin. Heiltä pyydettiin rahaa esimerkiksi lentolippuihin, mutta rahat saatuaan tekijä kertookin tarvinneensa rahan johonkin tärkeämpään, kuten laskuihin tai yliopistomaksuihin. Tässä tekijä saattaa käyttää myös tekniikkaa, jossa hän pyytää jatkuvasti pienempiä summia, kunnes uhri suostuu. Tämän tyyppinen huijaus vaikuttaa kestävästi usein muutamia vuosia. (Whitty 2015, 453.)

Romanssihuijauksen neljäs vaihe on Whittyn mukaan seksuaalinen hyväksikäyttö. Tätä ei kuitenkaan tapahdu kaikkien uhrien kohdalla. Kun tekijä on saanut niin paljon rahaa uhrilta kuin mahdollista, hän saattoi pyytää uhria tekemään seksuaalisia tekoja webkameran edessä. Näissä tapauksissa kohde ei nähnyt huijaria. Tämän tarkoituksena on luultavasti joko huijarin oma huvi tai käyttää materiaalia myöhemmin kiristyskeinona. (mt., 453.)

Romanssihuijauksen viimeinen vaihe on paljastuminen. Kohteet, joista ei tullut taloudellisia uhreja ohittivat vaiheet kolme ja neljä tai ohittivat vaiheen kolme nopeasti. Joissain tapauksissa taloudelliseksi uhreiksi joutuneet ymmärsivät itse tulleen huijatuiksi ja etsivät sille todisteet esimerkiksi puhumalla poliisin, seuranhakusivuston ylläpidon, suurlähetystön tai median kanssa. Monissa tapauksissa viranomaiset myös ottivat yhteyttä uhriin joko jäljitettyään tekijän itse tai saatuaan vihjeen uhrin läheiseltä. (mt., 453–454.)

Joissain tapauksissa uhri kokee huijauksen toisen aallon. Tällöin huijauksen paljastuminen ei lopeta huijausta. Näissä tapauksissa kohteen voi olla vaikeaa hyväksyä, ettei suhde ollut todellinen. Uhrien on myös vaikeaa hyväksyä, että se kuva, jonka he olivat liittäneet rakastamaansa henkilöön ei ole yhteydessä kirjoitettuihin sanoihin. Whittyn tutkimuksessa yksi uhri oli etsinyt valehenkilön taustalla olleen henkilön toiveenaan löytää yhteys tähän. Monien oli vaikeaa hyväksyä, ettei huijarilla ollut heitä kohtaan tunteita. Whittyn mukaan tämä huomioiden ei ole yllättävää, että huijauksen toinen aalto voi tulla. Toisessa aallossa huijari myöntää huijanneensa uhria, mutta sanoo rakastuneensa sen aikana todellisesti. (mt., 454.)

2.2 Romanssihuijauksen uhrit

Tässä tutkimuksessa käytän romanssihuijauksen kohteena olleesta ihmisestä uhri nimitystä. On tärkeää pohtia, voiko huijauksen kohteena olleen nimittäminen uhriksi olla leimaavaa. On myös mahdollista, että kaikki romanssihuijauksen kohteena olleet eivät koe olevansa uhreja. Nimityksen käyttäminen on kuitenkin perusteltua, koska romanssihuijaus on rikos, ja rikoksen kohteena olleesta käytetään yleisesti uhrin nimitystä. Myös romanssihuijauksen vaikutukset sen kohteena olleen elämään perustelevat uhrinimityksen käyttämistä. Lisäksi käyttämissäni lähteissä romanssihuijauksen kohteena olleita henkilöitä nimitetään uhreiksi.

Whitty on tutkimuksissaan tutkinut romanssihuijauksen uhrin tyypillisiä piirteitä. Tutkimuksen perusteella uhrit ovat usein keski-ikäisiä, korkeasti koulutettuja naisia. Whitty kuitenkin huomauttaa, että iän suhteen petostutkimuksissa on aikaisemmin saatu ristiriitaisia tuloksia. (Whitty 2018, 105–106.) Romanssihuijausten määrä on kasvanut koronapandemian aikana, kasvu on ollut merkittävää erityisesti nuorten kohdalla. Tämä saattaa olla yhteydessä nuorten kasvaneeseen yksinäisyyteen pandemian aikana. (Buil-Gil & Zeng 2021.) Romanssihuijausten ei siis voi sanoa kohdistuvan vain tiettyyn ikäryhmään. Whittyn tutkimuksen perusteella on havaittavissa sellaisia persoonallisuudenpiirteitä, jotka voivat tehdä ihmisestä alttiimman uhriksi joutumiselle. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi impulsiivisuus, vähäisempi kiltteys, taipumus jäädä riippuvaiseksi jostakin sekä luotettavuus. Whittyn hypoteesin vastaisesti uhreilla oli useammin korkea koulutus kuin matala koulutus. Tämä on vastoin käsitystä siitä, että romanssihuijauksen uhrit olisivat tyhmiä. (Whitty 2018, 108.) Whittyn toisen tutkimuksen mukaan romanssihuijauksen uhrit ovat useammin miehiä ja korkeammin koulutettuja kuin ne, jotka eivät ole olleet uhreja. Tulos on siis sukupuolen osalta erilainen kuin aikaisemmassa. Saman tutkimuksen mukaan kyberrikoksen uhriksi joutuvat todennäköisemmin ihmiset, jotka ovat impulsiivisia ja neuroottisia. Uhrit myös kokevat useammin, että heillä on kontrollia elämänsä tapahtumien seurauksiin. (Whitty 2020, 407.)

Crossin mukaan vallalla olevassa diskurssissa uhrin syyllistäminen on vahvaa. Nettipeitoksen uhriksi joutuminen nähdään negatiivisesti ja uhria pidetään vastuullisena uhriksi joutumisesta. Uhrin nähdään olevan itse syyllinen ja hänet nähdään ahneena ja hy-

väuskoisena. Myös uhrin itse saattavat syyllistää itseään. Crossin mukaan tällainen ajatusmalli jättää huomioimatta monia tekijöitä, kuten huijarin kyvyn manipuloida ja käyttää hyväksi uhrin heikkouksia ja suhteen dynamiikkaa. Se, ettei uhreja tunnusteta uhreina voi olla este avun hakemiselle ja saamiselle. (Cross 2013; Cross 2015.) Nettipetoksen uhriksi joutumisesta saatetaan myös puhua humoristiseen sävyyn. Crossin mukaan tämä voi heikentää oman haavoittuvuuden tunnistamista, se voi myös toimia keinona erottaa itsensä uhriksi joutuneista sekä vahvistaa uhreihin liittyviä negatiivisia käsityksiä. Negatiivinen suhtautuminen voi vaikeuttaa kokemuksesta kertomista läheisille tai muille tahoille. Huumoridiskurssi voi myös vahvistaa ja normalisoida uhrin syyllistämistä. (Cross 2015, 201.) Crossin artikkelit käsittelevät laajemmin nettipetoksen uhriksi joutumista, mutta uhreihin suhtautuminen lienee samankaltaista myös romanssihuijauksessa.

Tom Sorell ja Monica Whitty tarkastelivat artikkelissaan, voidaanko uhria pitää osin vastuullisena uhriksi joutumisesta. Heidän mukaansa vastuullisuudessa on aste-eroja, johon vaikuttaa esimerkiksi se, kuinka paljon he jättävät huomioimatta varoitusmerkkejä. Varoitusmerkkien huomioimatta jättämiseen toistuvilla tai pitkittyneillä huijauksen uhreilla vaikuttaa esimerkiksi grooming-prosessin läpikäyminen ja riippuvaisuus intensiivisen romanttisen huomion kohteena olemiseen. Myös persoonallisuuden piirteet, jotka liittyvät hyperpersoonalliseen nettikäyttäytymiseen saattavat vaikeuttaa seuranhakuprofiileiden lähestymistä kriittisesti. Nämä piirteet sekä ujous ja yksinäisyys saattavat tehdä uhreista haavoittuvaisempia ja he saattavat ryhtyä nopeasti intensiiviseen romanttiseen kommunikaatioon. (Sorell & Whitty 2019, 358–359.)

3 Vaikutukset uhrin elämään

3.1 Psyykkiset vaikutukset

Romanssihuijauksen uhriksi joutumisella voi olla uhrille vakavia ja monenlaisia psyykkisiä seurauksia. Suurin osa seurauksista vaikuttaa liittyvän petoksen paljastumisen jälkeiseen aikaan ja siihen liittyviin reaktioihin. Keskeisimpiä seurauksia on uhrin henki-

nen tila huijauksen jälkeen, kaksinkertaisen iskun kokeminen, vaikeudet päästää irti suhteesta sekä vaikeus erottaa valeprofiili ja oikea ihminen toisistaan.

Whitty ja Buchanan haastattelivat tutkimuksessaan romanssihuijauksen uhriksi joutuneita. Heidän tutkimuksessaan kaikille haastatelluille oli aiheutunut negatiivisia psyykkisiä seurauksia petoksesta. Uhrit kokivat monia erilaisia tunteita, muun muassa häpeää, hämmennystä, vihaa, huolta, pelkoa, stressiä ja sokkia. Osa uhreista kuvaili tuntevansa itsensä ”henkisesti raiskatuksi”. Huolta ja stressiä kokivat erityisesti ne, jotka olivat olleet osallisina rahanpesussa tai auttaneet rikollista saamaan viisumin. (Whitty & Buchanan 2016, 180.) Romanssihuijauksen uhrit kokevat usein häpeää ja syyllisyyttä uhriksi joutumisesta. Tämä voi vaikuttaa uhrin itseluottamukseen ja luottamukseen omaan netissä toimimiseen. (Rege 2009, 507.) Samankaltaisia tuloksia tunteista on saatu tutkittaessa yleisesti petosten vaikutuksia uhreihin. Buttonin ym. tutkimuksen mukaan uhrit kokivat stressiä, vihaa, häpeää tai itsetunnon heikkenemistä sekä järkytystä. (Button ym. 2014, 46.) Myös Cross ym. havaitsivat tutkimuksessaan uhrien kokevan pelkoa. Osa heidän haastattelemistansa uhreista pelkäsi joutuvansa väkivallan uhriksi erityisesti petoksen loppupuolella. Erään uhrin mukaan huijari tiesi hänestä kaiken, mukaan lukien osoitteen, eikä hän puolestaan tiennyt tekijästä mitään. Osa uhreista oli esimerkiksi muuttanut huijauksen seurauksena. (Cross ym. 2018, 1310–1311.) Uhreista ne, jotka olivat näyttäneet itsensä tai tehneet seksuaalisia tekoja kameran edessä kuvailivat kokemusta seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Uhrit kertoivat tuntevansa itsensä seksuaalisesti hyväksikäytetyksi tai vahingoitetuksi ja kokivat tämän seurauksena muun muassa vihaa ja inhoa. (Whitty & Buchanan 2016, 180.) Uhrit kuvasivat siis myös itse joutuneensa väkivallan uhriksi. Uhreja saatettiin uhata nauhoitusten tai kuvien julkaisemisella (Whitty & Buchanan 2012, 6). Osa uhreista pelkää syyllistyneensä petoksen aikana itse rikokseen, kuten rahanpesuun. Pelko omasta osallisuudesta saattoi estää uhria tekemästä rikosilmoitusta romanssihuijauksesta. (Whitty 2015, 453.) Viha oli Buttonin ym. tutkimuksen mukaan yksi yleisimmistä petoksen uhrien kokemista vaikutuksista, tutkimus koski kuitenkin muitakin petoksia kuin romanssihuijausta (Button ym. 2014, 46).

Whittyn ja Buchanan tutkimuksessa suurin osa sekä mies- että naisuhreista kokivat masentuneensa ja muutamat olivat harkinneet itsemurhaa. Tutkimuksen perusteella vaikutti myös siltä, että osa haastatelluista kärsi post-traumaattisesta stressireaktiosta.

Tästä näkyi piirteitä erityisesti niillä vastaajilla, jotka olivat joutuneet kidnapatuiksi. (Whitty & Buchanan 2016, 181.) Uhrien kokemat tunnereaktiot sekä mielenterveyden haasteet kuvaavat huijauksen voimakasta psyykkistä vaikutusta.

Buchanan ja Whittyn tutkimuksessa tutkittiin uhriksi joutumisen syitä ja seurauksia. Tutkimuksen mukaan uhrit kokivat ainakin emotionaalisia ja taloudellisia vaikutuksia, emotionaalisia vaikutuksia oli myös uhreilla, jotka eivät olleet menettäneet rahaa. Emotionaalisia vaikutuksia tutkittiin kysymällä vastaajien emotionaalista ahdistusta seitsemänportaisella asteikolla välillä ”ei ollenkaan” ja ”erittäin ahdistunut pitkällä aikavälillä”. Ahdistus oli merkittävästi suurempaa niillä uhreilla, jotka olivat menettäneet rahaa. Heistä jopa 40 prosenttia vastasi olleensa erittäin ahdistuneita pitkällä aikavälillä. Kuitenkin osa uhreista, jotka eivät olleet menettäneet rahaa kokivat myös ahdistusta. Niiden vastauksissa, jotka eivät olleet menettäneet rahaa vaikutti olevan enemmän vaihtelua kuin rahaa menettäneiden vastauksissa. Ne, jotka eivät menettäneet rahaa, mutta kokivat ahdistusta, olivat yksinäisempiä, neuroottisempia ja heillä oli matalamat pisteet avoimuudessa kokemuksille. (Buchanan & Whitty 2014, 275–276.)

Romanssihuijauksen uhrit kokevat huijauksessa ikään kuin kaksinkertaisen iskun. He kokevat sekä taloudellisen menetyksen että parisuhteen menetyksen. Suurin osa Whittyn ja Buchanan tutkimukseen osallistuneista kokivat parisuhteen menetyksen museravana. Osa ihmisistä koki parisuhteen menettämisen raskaampana kuin taloudelliset menetykset riippumatta siitä, kuinka paljon rahaa he olivat menettäneet. Artikkelissa myös kuvailtiin, kuinka osa uhreista olisi jopa valmiita maksamaan saadakseen suhteensa takaisin, vaikka he tietävät, ettei suhde ollut todellinen. Suuri osa koki erittäin vaikeaksi erottaa taustalla olevaa rikollista keksitystä identiteetistä. Uhrien mukaan ihminen, jonka kanssa he luulivat olevansa parisuhteessa vastasi heidän käsitystään ihannekumppanista ja monet kokivat suhteen terapeutiksi, sillä he pystyivät kertomaan hänelle kaikesta ilman tuomitsemista. (Whitty & Buchanan 2016, 182–183.) Tämä voi auttaa ymmärtämään kuinka syvässä suhteessa uhrit luulivat olevansa ja siten ymmärtämään paremmin suhteen loppumisen vaikutuksia. Osan uhreista oli petoksen paljastumisen jälkeen vaikeaa hyväksyä, ettei heidän kumppaniaan ollut olemassa. Esimerkiksi eräs uhreista etsi sen ihmisen, jonka identiteettiä huijari oli käyttänyt, ja yritti lähestyä tätä romanttisessa mielessä. (mt., 184.)

Whitty ja Buchanan huomauttavat, että uhrien kokemat tunteet muistuttavat Kübler-Rossin (1969)¹ surun vaiheita. Kübler-Rossin mukaan suruprosessissa läpikäytävät vaiheet ovat: kieltäminen, neuvottelu, viha, masennus ja hyväksyntä. Whittyn ja Buchanan mukaan kieltämisvaiheeseen jääminen voi altistaa uhrin uudelleen uhriksi joutumiselle huijauksen toisessa aallossa. (mt., 185.) Suruprosessin kaltaisten tunteiden kokeminen romanssihuijauksen paljastuessa vaikuttaa melko luonnolliselta reaktiolta edellä mainitun valossa. Voi olla vaikeaa suhtautua siihen, että ihminen, jota on rakastanut ei olekaan olemassa. Whittyn mukaan rakkaan menetys on samankaltainen kokemus kuin läheisen kuolema (Whitty 2015, 454).

Negatiivisten vaikutusten lisäksi on mahdollista kokea myös positiivisia muutoksia itessään uhriksi joutumisen jälkeen. Whittyn ja Buchanan haastattelemista ihmisistä kaksi koki kokemuksen tehneen heistä viisaampia ja kovempia. (Whitty & Buchanan 2016, 182.)

3.2 Sosiaaliset vaikutukset

Romanssihuijauksen uhriksi joutuminen voi vaikuttaa sekä uhrin jo olemassa oleviin suhteisiin että uusien suhteiden muodostamiseen. Vaikutuksia sosiaalisin suhteisiin saattaa syntyä ainakin petoksesta aiheutuneiden taloudellisten menetysten sekä huijariin eristämiseen tai manipuloimiseen tähtäävän käyttäytymisen seurauksena.

Mark Button ym. mainitsevat kolme tapaa, joilla petokset voivat vaikuttaa ihmissuhteisiin: Ensinnäkin petoksen taloudelliset vaikutukset voivat aiheuttaa ongelmia suhteisiin. Toiseksi uhri saattaa pitää menetykset salassa, mutta joutuu kuitenkin lopulta paljastamaan tapahtuneen. Kolmanneksi perheenjäsenet saattavat ahdistua säästöjen tuhlaamisesta ja voivat yrittää estää sen, mikä puolestaan voi aiheuttaa jännitteitä suhteisiin. (Button ym. 2014, 47.) Vaikka Buttonin ym. tutkimus ei koske pelkästään romanssihuijauksia vaan petoksia yleisesti, nämä vaikutukset ovat mahdollisia myös romanssihuijauksessa, sillä Whitty ja Buchanan ovat saaneet samankaltaisia tuloksia haastatellessaan romanssihuijauksen uhreja. Whittyn ja Buchanan haastatteluiden perusteella uhrien elämään kuuluvat tärkeät ihmiset, kuten perhe, ystävät ja kollegat,

¹ Kübler-Ross, Elisabeth 1969: *On Death and Dying*. New York. Simon & Schuster

eivät usein tarjonneet sosiaalista tukea. Ulkopuoliset pitivät romanssihuijauksen uhrik-
si joutuneita tyhminä ja saattoivat olla vihaisia tai pois tolaltaan menetetyistä rahasta.
Läheiset saattoivat lakata olemasta yhteydessä uhriin. Monet uhreista eivät myöskään
negatiivisen reaktion pelossa kertoneet kokemuksestaan kenellekään muulle kuin po-
liisille tai haastattelijalle. Haastatelluista yksi oli kuitenkin saanut perheeltään tukea,
mikä oli auttanut häntä toipumaan kokemuksesta. (Whitty & Buchanan 2016, 181–182.)
Uhrin voisi olla tärkeää saada syyllistämisen sijaan tukea läheisiltä tai ammattilaisilta.
Uhrille koituvat seuraukset ovat vakavia, ja läheisten tuomitseminen saattaa entises-
tään pahentaa sitä. Tätä tukee Markus Kaakisen ym. tutkimus, jossa todettiin sosiaali-
sen yhteenkuuluvuuden läheisten kanssa toimivan puskurina kyberrikoksesta aiheutu-
ville haitoille (Kaakinen ym. 2018). Osa haastatelluista kuvaili myös uhriksi joutumisen
myötä menettäneensä luottamuksen muihin, menettäneensä yhteyden muihin tai ole-
vansa vähemmän taipuvaisia sosiaalisuuteen (Whitty & Buchanan 2016, 182).

Yksi huijareiden käyttämä taktiikka grooming-vaiheessa on uhrien eristäminen. Tämän
tarkoituksena voi Carterin mukaan olla epäilyksien välttäminen estämällä häntä puhu-
masta suhteesta muille. Carterin tutkimassa tapauksessa tekijä toistuvasti kommentoi
uhrille, että tämä tulee olemaan ikuisesti yksinäinen ilman häntä. Hän myös sanoo,
että uhrin perhe yrittää erottaa heidät ja pilata hänen ainoan mahdollisuutensa on-
neen. Tekijä myös kielsi uhria kertomasta suhteesta ystävilleen. Tähän kieltoon sisältyi
uhkaava sävy. (Carter 2021, 293, 296.) Tämä on esimerkki siitä, kuinka tekijä voi pyrkiä
eristämään uhria, vaikka he eivät kohta toisiaan fyysisesti. Tekijä voi käyttää eristämi-
sen keinoina esimerkiksi syyllistämistä, velvollisuutta ja huolta. Eristämisen seuraukse-
na uhrilla on vähemmän keinoja hakea tukea ja mahdollisuuksia niin sanottuun todelli-
suuden tarkistamiseen (reality check). (mt., 298.) Myös Cross ym. havaitsivat tutki-
muksessaan eristämiseen pyrkivää käyttäytymistä. Heidänkin tutkimuksessaan huijarit
kehottivat uhreja pitämään suhteen salassa muilta. Salaamisen tarkoituksena on luul-
tavasti estää ulkopuolisia kyseenalaistamasta suhdetta. Eristämiseen pyrkivää käyttäy-
tymistä on heidän mukaansa myös keskustelun nopea siirtäminen yksityiselle alustalle,
mikä ehkäisee tekijän ilmiantamista esimerkiksi seuranhakusivuston ylläpidolle. Kes-
kustelun siirtäminen kasvattaa myös luottamusta suhteessa. (Cross ym. 2018, 1311–
1312.)

Tekijä saattaa myös toimia tavoilla, jotka muistuttavat niin sanottua gaslighting-metodia, saadakseen lisää valtaa uhriin. (Carter 2021, 294–295). Gaslighting tarkoittaa toimintaa, jossa toinen saadaan manipuloitua uskomaan jotakin. Siihen voi liittyä toisen varallisuuden hallinnan, valintojen ja vapauden rajoittamista. Hyväksikäyttäjä saattaa myös vaikuttaa uhrin sosiaalisiin suhteisiin. Tämä voi näyttäytyä esimerkiksi uhrin ihmissuhteiden vähättelynä ja halventamisena tai estämällä tätä näkemästä läheisiään. (Wilcox 2019.) Esimerkiksi Carterin tutkimuksessa tekijä pyrkii manipuloimaan uhria lähettämään rahaa uhkailemalla tätä muun muassa yksinäisyydellä ja menetyksellä, mikäli uhri kuuntelee omaa vaistoaan ja läheisten huolta tekijän tarkoituseristä. Tekijä pyrkii erottamaan uhrin tukiverkostaan ja samalla esittää itsensä ainoana vaihtoehtona rakkaudelle. (Carter 2021, 295–269.) Crossin ym. tutkimuksessa havaittiin myös huijarin toimivan tavoilla, joka saa uhrin epäilemään omaa käsitystään todellisuudesta. Tekijä saattoi esimerkiksi väittää aggressiivisesti, ettei hän ole saanut uhrin lähettämiä rahoja. Tämä johti toistuviin yhteydenottoihin pankkiin ja uhri koki tämän tarkoituksellisen yrityksenä saada hänet tuntemaan itsensä hulluksi. (Cross ym. 2018, 1315.) Tällainen toiminta muistuttaa gaslighting-metodia.

3.3 Taloudelliset ja muut vaikutukset

Uhrien menettämät rahasummat vaihtelevat paljon. Samoin myös menetetyt rahasumman vaikutukset uhrin elämään. Kuten Whitty ja Buchanan toteavat, melko pienelläkin menetetyllä rahasummalla voi olla merkittäviä vaikutuksia, jos uhrin taloudellinen tilanne on ollut jo valmiiksi haastava (Whitty & Buchanan 2016, 182). Sama asia on havaittu myös yleisesti petoksia tutkiessa. Buttonin ym. tutkimuksessa havaittiin, että joillekin jo pienen summan menetys on merkittävää, kun taas toisille suurikin summa voi olla melko merkityksetön. He kuitenkin toteavat, että suurimmalle osalle petoksen uhreista menetetyt rahan vaikutus oli suuri summasta riippumatta. (Button ym. 2014, 45.) Esimerkiksi Sorellin ja Whittyn tutkimuksessa eräs uhri kertoi joutuneensa asumaan pieneen asuntoon ja ottamaan työn maksaakseen velkojansa. Toinen uhri kertoi elämänsä materiaalien standardien pienentyneen merkittävästi. (Sorell & Whitty 2019, 354.)

Buchanan ja Whittyn kvantitatiivisessa tutkimuksessa havaittiin merkittävä yhteys taloudellisten menetysten ja emotionaalisen ahdistuksen välillä. Heidän tutkimuksessaan havaittiin myös ero mies- ja naisuhrien menettämissä rahasummissa. Naisuhrit menettivät hieman suurempia summia kuin miehet. Molemmilla sukupuolilla mediaanimenetyks oli £1001-£10,1000. (Buchanan & Whitty 2014, 276.) Se vastaa noin 1190–120 090 euroa. Yhdysvaltojen liittovaltion kauppakomission mukaan edellisten viiden vuoden aikana on raportoitu 1.3 miljardin dollarin, eli noin 1.2 miljardin euron, menetykset romanssihuijauksessa. Vuonna 2021 menetetty summa oli 547 miljoonaa dollaria eli noin 518 miljoonaa euroa. Se on yli 80 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuotena. Vuonna 2021 mediaanimenetyks yksilöä kohden oli 2400 dollaria eli noin 2270 euroa. (Fletcher 2022.) Australian kilpailu- ja kuluttajakomission mukaan vuonna 2020 romanssihuijaus oli toiseksi suurin eniten taloudellista haittaa aiheuttaneista petoksista Australiassa. Romanssihuijauksissa menetettiin lähes 39 miljoonaa dollaria eli lähes 26 miljoonaa euroa. (ACCC 2021, 9,77.) Rahaa menettäneistä ne, joilla oli myös korkeat pisteet neuroottisuudessa, raportoivat eniten ahdistusta. Tässäkin sukupuolten välillä oli havaittavissa eroa, naiset kokivat enemmän ahdistusta kuin miehet. Toisaalta tutkimuksessa kuitenkin havaittiin, että neuroottisuus ennusti emotionaalista vaikutusta rahaa menettäneissä vain miesten osalta. Neuroottisuus on tyypillisesti yleisempää naisilla. Tässä tutkimuksessa rahaa menettäneiden miesten ja naisten välillä ei kuitenkaan ollut eroa. Siten taloudelliset miesuhrit saattavat olla yleisesti tunteiden osalta vähemmän vakaita. (Buchanan & Whitty 2014, 276–277.)

Petoksen uhriksi joutumisella voi olla myös vaikutuksia, jotka eivät ole jaettavissa selkeästi psyykkiseksi, sosiaaliseksi tai taloudelliseksi. Osa jonkinlaisen petoksen uhreina olleista on kokenut petoksen seurauksena fyysisiä seurauksia. Tällaisia on esimerkiksi jo ennestään olemassa olleiden vaivojen, kuten korkean verenpaineen tai sydänvikojen, pahentuminen sekä iho-ongelmat. (Button ym. 2014, 48–49; Button & Cross 2017, 163.) Buttonin ym. tutkimuksen mukaan joillakin yleisesti petoksen uhriksi joutuneilla on myös tapahtunut muutoksia käytöksessä. Muutoksia oli esimerkiksi varovaisuudessa sijoittamiseen, hankintoihin ja luottokortin käyttöön. Osa myös oli tietoisempia ja varovaisempia petosten suhteen. Muita muutoksia käytöksessä oli esimerkiksi vihan tunteminen, luottamuksen menetys, huijausviesteihin koukkuun jääminen, julkisten paikkojen pelko sekä töykeys. (Button ym. 2009, 61.) Toisaalta Button ym. myös ha-

vaitsivat, että kaikille petoksen uhreille ei tule juuri minkäänlaisia vaikutuksia yleisesti petosten seurauksena (Button ym. 2014, 43). Voi kuitenkin pohtia onko tulos yleistettävissä romanssihuijauksiin, sillä kuten edellä on todettu, romanssihuijauksen vaikutuksiin liittyy olennaisesti kokemus menetetyistä ihmissuhteista. Muun kaltaisissa petoksissa tällaista piirrettä ei usein ole.

4 Romanssihuijaukset väkivallan linssin läpi tarkasteltuna

Tässä luvussa tarkastelen väkivallan ja romanssihuijauksen yhteneväisyyksiä. Näiden tutkiminen yhdessä voi auttaa paremmin ymmärtämään romanssihuijauksia ja huijauksen uhriksi joutumisen vaikutuksia uhriin (Carter 2021, 299; Cross ym. 2018). Nähdäkseni väkivallan ja romanssihuijauksen välillä on nähtävissä yhteneväisyyksiä sekä huijauksen toiminnassa että vaikutuksissa, joita uhrielle koituu. Toisaalta romanssihuijauksessa on myös piirteitä, jotka erottavat sen väkivallasta. Nämä erot voivat tehdä vaikeaksi ymmärtää näiden kahden yhteyttä. Crossin mukaan merkittäviä eroja on kaksi. Toinen on se, että uhri ja tekijä eivät usein tapaa suhteensa aikana fyysisesti ollenkaan. Fyysisen läheisyyden puute ei kuitenkaan Crossin mukaan vähennä suhteen intiimiyttä. Toinen ero on, että tekijän tarkoituksena ei ole parisuhteen muodostaminen vaan rahan huijaaminen. (Cross ym. 2018, 1309.) Tavanomaisemmassa parisuhde- tai lähisuhdeväkivallassa molemmat osapuolet yleensä kokevat olevansa suhteessa.

Väkivalta on laaja käsite, ja sitä voidaan jaotella monilla eri tavoilla, esimerkiksi väkivallan kohteen tai väkivallan tyyppien perusteella. Väkivallan tyypeistä luultavasti lähisuhde- tai parisuhdeväkivalta on lähimpänä romanssihuijauksissa tapahtuvaa väkivaltaa tai sen kaltaista toimintaa. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan läheisessä suhteessa tapahtuvaa väkivaltaa, joka voi kohdistua esimerkiksi entiseen tai nykyiseen kumppaniin, lapseen tai muuhun läheiseen. Parisuhdeväkivalta on lähisuhdeväkivallan alalaji. Väki- valtaa voi ilmetä useissa eri muodoissa, niitä ovat esimerkiksi fyysinen, henkinen, seksuaalinen, taloudellinen, kemiallinen, hengellinen ja kunniaan liittyvä väkivalta. (Bildjuschkin ym. 2020, 7, 9) Näistä luultavasti henkinen ja taloudellinen väkivalta liittyvät keskeisimmin romanssihuijauksiin. Henkinen väkivalta tarkoittaa henkilön psyykkisen hyvinvoinnin tahallista vahingoittamista, jota voi olla esimerkiksi alistaminen, eristämi-

nen ja kontrollointi (mt., 9). Romanssihuijauksissa on nähtävissä piirteitä myös fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta esimerkiksi aiemmin mainittujen kidnappauksen ja kameran edessä tehtävien seksuaalisten tekojen muodossa. Nämä eivät kuitenkaan ole yhtä merkittävässä asemassa kuin henkinen ja taloudellinen väkivalta tai kosketa kaikkia uhreja.

Cross ym. tutkivat artikkelissaan väkivallan ja romanssihuijausten yhteyttä. He haastattelivat romanssihuijauksen uhreja ja tutkivat haastattelujen yhteyttä Tolmanin ym. (1999)² henkisen väkivallan kategorioihin. Tolman ym. jakavat henkisen väkivallan yhdeksään kategoriaan, jotka ovat: taloudellinen hyväksikäyttö, pelon luominen, eristäminen, monopolisointi, alentaminen, tiukat seksuaaliset rooliodotukset tai triviaalit pyynnöt, psykologinen epävakaus, henkinen vetäytyminen tai ihmissuhteista vetäytyminen ja ehdolliset rakkaudenosoitukset. Kaikista muista kategorioista paitsi seksuaalisista odotuksista oli havaittavissa yhteneväisyyttä romanssihuijauksiin. (Cross ym. 2018, 1308–1309, 1317.)

Romanssihuijauksessa taloudellinen hyväksikäyttö on keskeistä koko teolle, joten sen osalta väkivallan ja romanssihuijauksen yhteys on melko selkeä. Toisaalta hyväksikäyttö toimii näissä hieman eri tavalla. Romanssihuijauksessa taloudellinen hyväksikäyttö on teon tavoite, kun taas parisuhdeväkivallassa se on usein keino saada valtaa uhria kohtaan rajoittamalla hänen mahdollisuuksiaan käyttää rahaa. (mt., 1310.)

Crossin ym. mukaan pelon luominen on tyypillistä sekä parisuhdeväkivallassa että romanssihuijauksissa, mutta tämäkin toimii hieman eri tavalla näissä. Eron tekee se, että romanssihuijauksessa uhri ei yleensä tapaa tekijää, joten fyysisen uhan vaara on melko pieni. Tämä ei kuitenkaan aina poista koettua uhkaa. Osa Crossin haastattelemissa uhreista pelkäsi joutuvansa väkivallan uhriksi erityisesti petoksen loppupuolella. Vaikka romanssihuijauksen uhrit kokevat pelkoa ja väkivallan uhkaa, ei ole näyttöä siitä, että he todellisuudessa joutuisivat fyysisen väkivallan kohteeksi suhteen lopussa. Uhrit siis kokevat samankaltaista pelkoa kuin parisuhdeväkivallan uhrit, vaikka he eivät ole fyysisesti tekijää lähellä. (mt., 1310–1311.) Kuten edellä totesin, pelkoa saattaa liittyä myös esimerkiksi valokuvien jakamisella kiristämiseen tai pelkoon siitä, että on itse syyllisty-

² Tolman, Richard & Rosen, D & Wood, G 1999: Psychological Maltreatment of Women. Ammerman, Robert & Hersen, Michael (toim.): Assessment of Family Violence: A Clinical and Legal sourcebook. 2. painos. John Wiley & Sons, Oxford. Englanti.

nyt rikokseen (Whitty & Buchanan 2012, 6; Whitty 2015, 453). Toinen tunteisiin liittyvä yhteys romanssihuijauksissa ja väkivallassa on häpeä. Romanssihuijauksen uhrin kokevat usein häpeää (Rege 2009, 507; Whitty & Buchanan 2016, 180). Myös väkivallan uhrin kokevat usein häpeää. Parisuhdeväkivallassa häpeä voi estää avun hakemista ja suhteesta irtautumista sekä aiheuttaa eristäytymistä (Husso 2003, 253, 269). Häpeän vaikutusta myös romanssihuijauksen uhreihin on syytä pohtia.

Eristäminen on sekä parisuhdeväkivallassa että romanssihuijauksissa esiintyvä piirre (Cross ym. 2018, 1311). Pecen ja Paymarin (1986)³ mukaan eristäminen voi tarkoittaa esimerkiksi sen kontrolloimista mitä toinen saa tehdä, kenet hän saa tavata ja kenelle jutella. Tämän tavoitteena on yleensä vallan ja kontrollin saaminen. (Lehtonen & Perttu 1999, 35.) Romanssihuijauksissa esiintyvistä eristämistä kirjoitin jo edellä sosiaalisia vaikutuksia käsittelevässä luvussa. Uhrin eristäminen voi edesauttaa muita hyväksikäytön muotoja, koska sen seurauksena uhrilla on heikompi pääsy sosiaalisen tuen ja muiden resurssien äärelle. Eristäminen voi myös estää niin sanotun todellisuuden tarkistamisen (reality check), jonka esimerkiksi perhe tai ystävät voivat antaa. Keskustelun nopea siirtäminen yksityiselle alustalle edistää eristämistä ja ehkäisee tekijän ilmiantamista sivuston ylläpidolle. Keskustelun siirtäminen kasvattaa myös luottamusta. Huijarit saattavat kehottaa uhreja pitämään suhteen salassa muilta. Salailu voi luoda suhteeseen eksklusiivisuutta ja lisäksi se estää ulkopuolisia kyseenalaistamasta suhdetta. Tämä on tyypillistä myös lähisuhdeväkivallalle. Huijarit eristävät uhreja siis kahdella tavalla: siirtymällä nopeasti pois seuranhakusivuilta yksityisiin viestintäkanaviin sekä luomalla suhteeseen salailua. Siten eristäminen on henkisen väkivallan keino romanssihuijauksissa ja lähisuhdeväkivallassa. (Cross ym. 2018, 1311–1312.)

Monopolisoinnilla Tolman ym. (1992)⁴ tarkoittavat Crossin mukaan käyttäytymistä, joka tekee hyväksikäyttäjistä uhrin havaintojen psykologisen keskuksen (Cross 2018, 1313). Crossin haastatteluissa monopolisointi näyttäytyi uhrin tekemisten jatkuvana seuraamisena. Huijari saattoi esimerkiksi vahtia uhrin netissä vietettyä aikaa ja kysellä miksi hän on netissä tai toisaalta ei ole vastannut viestiin. Huijari saattaa myös jatkuvasti kysellä kenen kanssa uhri pitää yhteyttä ja mitä hän tekee. Viesteissä ilmeni omis-

³ Pence, E. & Paymar, M. 1986: Power and Control: Tactics of men who batter. Domestic Abuse Intervention Project. Duluth. Minnesota.

⁴ Tolman, R. & Rosen, D. Wood, G. 1992: Psychological abuse of women. Ammerman, R. & Hersen, M. (toim.): Assessment of family violence: A clinical and legal sourcebook. 2. painos. John Wiley & Sons. Oxford. England.

tushaluisuutta ja mustasukkaisuutta, mitkä ovat myös lähisuhdeväkivallalle tyypillisiä piirteitä. Jatkuvalle seuraamisella huijari saa uhrin huomion itseensä ja voi lopulta muokata uhrin käyttäytymistä, mikäli uhri supistaa tekemisiään välttääkseen suututtamasta tekijän. Joidenkin kohdalla esiintyi myös univajetta, joka johtui yöaikaan sijoituvasta viestittelystä huijarin kanssa. Univaje on väkivallassa käytetty tekniikka ja hyväksikäytön tulos. Tässä yhteydessä kyseessä voi kuitenkin olla vain eri aikavyöhykkeillä olemiseen liittyvä käytännön seikka. Crossin mukaan osa lainvalvontaviranomaisista arvelee, että myöhäiseen iltaan ja aikaiseen aamuun sijoituvilla viesteillä huijari saattaa myös yrittää ilmentää oikeaa parisuhdetta. (em., 1313–1314.)

Alentamisella Tolman ym. (1992)⁴ tarkoittavat käyttäytymistä, joka saa jonkun tuntemaan itsensä vähemmän kykeneväksi, riittämättömäksi ja jopa vähemmän ihmiseksi. Tämä voi ilmetä esimerkiksi haukkumisena ja uhrin kykyjen kyseenalaistamisena. (em., 1314) Tämä muistuttaa määritelmänä hyvin paljon sitä, miten Pence ja Paymar (1986)³ määrittelevät henkisen väkivallan. Heidän mukaansa henkistä väkivaltaa on esimerkiksi toisen alistaminen ja saada hänet tuntemaan itsensä huonoksi. Henkistä väkivaltaa on myös saada toinen tuntemaan itsensä hulluksi ja niin sanottu henkinen peli. (Lehtonen & Perttu 1999, 35.) Tällaista käyttäytymistä näkyi myös uhrien haastatteluissa. Erityisesti sitä esiintyi, kun ero vaikutti todennäköiseltä tai jos uhri haastoi huijaria kyseenalaistamalla suhteen tai jatkuvat rahapyynnöt. Joissain tapauksissa se vaikutti myös olevan käyttäytymisen kaava ja tekniikka, jolla uhri saatiin antamaan lisää rahaa ja esitettiin kysymästä liikaa kysymyksiä. Tutkimuksessa olleista uhreista tuli alistuvia ja myöntäviä rauhoittaakseen tekijää. (Cross ym. 2018, 1314.)

Yksi Tolmanin ym. (1992)⁴ luokittelemista henkisen väkivallan muodoista on psykologinen epävakaus. Tällä hän Crossin mukaan tarkoittaa keinoja, joilla väkivallan tekijä saa uhrin epäilemään omaa käsitystään todellisuudesta. (Cross ym. 2018, 1315.) Myös tämä kohta sopii Pencen ja Paymarin (1986)³ henkisen väkivallan määritelmään (Lehtonen & Perttu 1999, 35). Carter toteaa artikkelissaan, että romanssihuijauksiin liittyvä grooming ja manipulointi yhdistävät sen väkivaltaan ja pakottavaan kontrolliin. (Carter 2021, 299). Esimerkiksi Crossin tutkimuksessa yksi haastateltu oli kokenut tämänkaltaista toimintaa, kun tekijä oli väittänyt aggressiivisesti, ettei uhrin lähettämät rahat tule perille. Tämän seurauksena uhri otti toistuvasti yhteyttä pankkiin. Uhri koki tämän tarkoituksellisen yrityksenä saada hänet tuntemaan itsensä hulluksi. (Cross ym. 2018,

1315.) Edellä kuvasin, kuinka osan uhreista oli romanssihuijauksen paljastuttua, vaikeaa erottaa keksitty identiteetti ja taustalla oleva rikollinen toisistaan (Whitty & Buchanan 2016, 182–183). Tässäkin romanssihuijaus saa siis uhrin epäilemään omaa käsitystään todellisuudesta. Uhrin todellisuuskäsitykseen vaikuttaminen ja myös alentaminen muistuttavat toimintana aikaisemmin mainittua gaslightning-metodia.

Emotionaalisella vetäytymisellä tai ihmissuhteista vetäytymisellä Tolman ym. (1992)⁴ tarkoittaa Crossin mukaan passiivista pahoinpitelyä, jossa hyväksikäyttäjä saattaa esimerkiksi olla kommunikoimatta tai antamatta positiivista vahvistusta, mikäli hänen vaatimuksiaan ei täytetä. Romanssihuijauksissa tämän kaltaista toimintaa saattoi ilmetä esimerkiksi siten, että huijari ei suostunut kommunikoimaan ennen kuin vaatimukset oli täytetty. Lisäksi huijari saattoi aiheuttaa uhrille ahdistusta suhteen statuksesta tai hyväksikäyttäjän hyvinvoinnista lopettamalla viestien laittamisen joksikin aikaa. Kommunikoimattomuus toimii romanssihuijauksessa samaan tapaan kuin kasvokkain suhteessa. Cross kuitenkin epäilee, että tässä kontekstissa vaikutus saattaa korostua, sillä se aiheuttaa uhreille pelkoa huijarin hyvinvoinnista. Taktiikkaa saatetaan käyttää myös tilanteessa, jossa huijari esittää esimerkiksi joutuneensa vankilaan tai sairastuneensa, tämä on osa rahan saamisen taktiikkaa. (Cross ym. 2018, 1315–1316.)

Crossin ym. mukaan Tolman ym. (1992)⁴ pitävät merkittävänä henkisen väkivallan muotona tekoja, jotka vaikuttavat positiivisilta, mutta eivät todellisuudessa ole. Tästä hän käyttää nimitystä ehdolliset rakkaudentunnustukset. Niitä saatetaan käyttää keinona hyväksikäyttäjän tavoitteiden saavuttamiseksi. Romanssihuijauksissa tämä saattaa näkyä negatiivisten ja positiivisten tunteiden yhdistämisenä tarkoituksena uhrin manipuloiminen. Cross huomauttaa, että lähisuhdeväkivallasta tiedetään, että väkivallan jaksottaisuus tekee siitä uhrille vaikean tunnistaa. Hän arvioi, että positiivinen käyttäytyminen on romanssihuijauksien dynamiikan ymmärtämisen kannalta yhtä tärkeää kuin negatiivinen käyttäytyminen. (Cross ym. 2018, 1316.)

5 Pohdinta

Romanssihuijaus on monimutkainen ilmiö, jonka vaikutuksia ei ole tutkittu kovinkaan paljon. Romanssihuijaus on luonteeltaan erityinen petos. Siksi sen vaikutuksia uhrin

elämään on tärkeää tutkia. Tutkimuskysymyksenäni oli, millaisia vaikutuksia romanssihuijauksessa väkivallan uhriksi joutumisella on uhrin elämään. Kuten edellä olen todennut, romanssihuijauksen vaikutukset uhrin elämään ovat moniulotteisia ja syviä. Moniulotteisia vaikutuksia selittää se, että romanssihuijauksessa uhri kokee sekä taloudellisen menetyksen että tärkeän ihmissuhteen menetyksen. Huijauksessa huijarin ja uhrin välille muodostuu ainakin uhrin näkökulmasta syvä ja merkityksellinen suhde. Sen menettäminen voi olla uhrille järkyttävä kokemus. Petoksen jälkeen uhrin täytyy ymmärtää olleensa petoksen kohteena ja hyväksyä sen aiheuttamat tunteet ja muut seuraukset.

Romanssihuijaus aiheuttaa uhrille psykologisia, sosiaalisia sekä taloudellisia ja muita vaikutuksia. Uhriksi joutuminen saattaa herättää uhrissa monenlaisia tunteita, kuten häpeää, vihaa, pelkoa ja hämmennystä. Joidenkin kohdalla se saattaa myös johtaa mielenterveyshäiriöihin tai ainakin mielenterveydenhäiriötä muistuttaviin seurauksiin, kuten masennukseen, itsetuhoisiin ajatuksiin tai post-traumaattiseen stressireaktioon. Uhrin voivat myös kokea ahdistusta, riippumatta siitä ovatko he menettäneet petoksessa rahaa. Romanssihuijauksessa monet uhrin kokevat kaksinkertaisen iskun menettäessään sekä rahaa että ihmissuhteen. Monet uhrin kokivat parisuhteen menettämisen erittäin raskaana asiana. Heidän oli myös vaikeaa erottaa keksitty identiteetti ja taustalla oleva rikollinen toisistaan. Uhreissa heränneet tunteet ja vaikutukset muistuttavat suruprosessin vaiheita. Romanssihuijauksen psykologiset vaikutukset ovat siis merkittäviä ja voivat vertautua läheisen kuolemaan.

Romanssihuijauksen seurauksena uhrin sosiaalisiin suhteisiin voi tulla muutoksia. Muutoksia voi aiheuttaa esimerkiksi petoksesta tulleet taloudelliset menetykset ja huijarin eristävä ja manipuloiva käyttäytyminen. Romanssihuijauksen uhrin eivät välttämättä saa sympatiaa osakseen, heidän saatetaan ajatella olevan itse syyllisiä uhriksi joutumiseen, eivätkä he välttämättä saa läheisiltään tukea. Uhrin tukeminen olisi kuitenkin tärkeää sekä kokemuksesta toipumisen että avun hakemisen kannalta. Tämän kannalta on tärkeää, että romanssihuijauksen uhrin tunnustetaan uhrina. Jos romanssihuijauksen kohteena ollut tunnustetaan uhrina yhteiskunnassa, se saattaisi edesauttaa tuen saamista sekä läheisiltä että eri palveluilta.

Romanssihuijauksen uhrin kokevat usein myös merkittäviä taloudellisia tappioita. Vaikka monet uhrin kokevat, että parisuhteen menetys oli heille raskaampaa, kuin taloudel-

liset menetykset, on silti tärkeää huomioida myös taloudellisten menetysten vaikutukset. Joillekin uhreille melko pienenkin summan menettäminen oli merkittävä haitta. Osa uhreista on myös joutunut pienentämään elinkustannuksiaan tai hankkimaan uuden työn petoksen seurauksena. Tämä herättää kysymyksen siitä millaisia vaikutuksia romanssihuijauksen uhriksi joutuminen voi aiheuttaa pidemmällä aikavälillä. Onko mahdollista, että joidenkin uhrien kohdalla taloudelliset menetykset sekä mahdollinen velkaantuminen yhdistettynä muihin vaikutuksiin johtavat ongelmien kasaantumiseen tai laajenemiseen?

Romanssihuijauksen ja väkivallan välillä on yhteys nähdäkseni kahdella eri tavalla: Ensinnäkin huijarin toiminta saattaa olla samankaltaista kuin väkivallassa. Toiseksi romanssihuijauksella ja väkivallalla voi olla samankaltaisia vaikutuksia uhrin elämään. Esimerkkejä huijarin väkivaltaisesta toiminnasta on esimerkiksi uhrin kidnappaus, taloudellinen hyväksikäyttö ja seksuaalissävytteisten kuvien tai videoiden avulla kiristäminen. Väkivallalle ja romanssihuijaukselle ominaisia uhrielle koituvia vaikutuksia ovat puolestaan esimerkiksi pelko, eristäminen, kokemus omasta riittämättömyydestä ja epäily omasta todellisuuskäsityksestä.

Romanssihuijaus vaikuttaa uhriin osittain samalla tavalla kuin väkivalta, se vääristää pikkuhiljaa uhrin käsitystä todellisuudesta. Tämä voi luultavasti selittää, miksi niin moni ei huomaa tulleen huijatuksi. Se auttaa myös ymmärtämään paremmin uhrin kokemusta. Ymmärrystä romanssihuijauksen ja väkivallan yhteneväisyyksistä voidaan käyttää romanssihuijausten ehkäisemisessä ja tunnistamisessa sekä ennen kaikkea uhreille tarjottavan avun suunnittelussa. Tieto vaikutuksista auttaa ymmärtämään tämän rikoksen uhreja, jotka ovat usein vähäteltyjä sekä ulkopuolisten että itsensä toimesta. Romanssihuijaus ja sen vaikutukset uhrielle ovat merkityksellisiä myös sosiaalityölle. Romanssihuijausta voi pitää sosiaalisena ongelmana, joka vaikuttaa uhrin elämään monella eri tavalla. Oikeanlainen tuki voisi mahdollistaa romanssihuijauksista aiheutuvien haittojen pienentymisen ja auttaa uhria pääsemään yli tapahtuneesta. Se saattaisi myös edesauttaa romanssihuijauksen uhrina olemisen mahdollisia positiivisia vaikutuksia kuten kokemusta viisaammaksi tai kovemaksi tulosta, joita osa uhreista on kokenut. Tuki saattaisi myös ehkäistä mahdollista uudelleen uhriksi joutumista.

Lähteet

- ACCC, 2021: Targeting scams: report of the ACCC on scam activity 2020. Australian Competition & Consumer commission. <https://www.accc.gov.au/publications/targeting-scams-report-on-scam-activity/targeting-scams-report-of-the-accc-on-scam-activity-2020>
- Apter, Dan & Cacciatore, Raisa & Halonen, Miila & Kallio, Maaret & Lehtonen, Mika & Porras, Kirsi & Santalahti, Tarja 2014: Väestöliiton Seksuaaliterveysklinikan asiantuntija- ja lääkäri-lausunto oikeudenkäyntiä varten – Digitaaliseen mediaan liittyvän alaikäisen groomingin ja seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksista. https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/e7b163ae-lausunto-digitaaliseen-mediaan-liittyvan-groomingin-ja-seksuaalisen-hyvaaksikayton-vaikutuksista-4_2014.pdf
- Bildjuschkin, Katariina & Ewalds, Helena & Hietamäki, Johanna & Kettunen, Hanna & Koivula, Tanja & Mäkelä, Jukka & Nipuli, Suvi & October, Martta & Peltonen, Joonas & Siukola, Reetta 2020: Väikivaltakäsitteiden sanasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-211-6>
- Buchanan, Tom & Whitty, Monica 2014: The online dating romance scam: causes and consequences of victimhood. *Psychology, Crime and Law* 20(3), 261–283.
- Buil-Gil, David & Zeng, Yongyu 2021: Meeting you was a fake: investigating the increase in romance fraud during COVID-19. *Journal of Financial Crime* 29(2), 460–475
- Button, Mark & Cross, Cassandra 2017: *Cyber Frauds, Scams and their Victims*. Routledge. New York.
- Button, Mark & Lewis, Chris & Tapley, Jacki 2009: A better deal for fraud victims: research into victims' needs and experiences. National Fraud Authority. https://pure.port.ac.uk/ws/portalfiles/portal/1924328/NFA_Report_1_15.12.09.pdf
- Button, Mark & Lewis, Chris & Tapley, Jacki 2014: Not a victimless crime: The impact of fraud on individual victims and their families. *Security Journal*, 27(1), 36–54.
- Carter, Elisabeth 2021: Distort, Extort, Deceive and Exploit: Exploring the Inner Workings of a Romance Fraud. *British Journal of Criminology*, 61(2), 283–302.
- Coluccia, Anna & Pozza, Andrea & Ferretti, Fabio & Carabellese, Fulvio & Masti, Alessandra & Gualtieri, Giacomo 2020: Online Romance Scams: Relational Dynamics and Psychological Characteristics of the Victims and Scammers. A Scoping Review. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health* 16(1), 24–35.
- Cross, Cassandra 2013: "Nobody's holding a gun to your head..." Examining current discourses surrounding victims of online fraud. Richards, Kelly & Tauri, Juan (toim.): *Crime and Justice and Social Democracy: Proceedings of the 2nd international conference*. Queensland University of Technology. Australia. 25–32. https://eprints.qut.edu.au/65325/1/Conference-Proceedings-Vol-1_2013.pdf
- Cross, Cassandra 2015: No laughing matter: Blaming the victim of online fraud. *International Review of Victimology*, 21(2), 187–204.
- Cross, Cassandra & Dragiewicz, Molly & Richards, Kelly 2018: Understanding Romance Fraud: Insights from Domestic Violence Research. *British Journal of Criminology*, 58(6), 1303–1322.
- Fletcher, Emma 2022: Reports of romance scams hit record highs in 2021 | Federal Trade Commission. Viitattu 11.5.2022 https://www.ftc.gov/news-events/data-visualizations/data-spotlight/2022/02/reports-romance-scams-hit-record-highs-2021#_ednref1
- Husso, Marita 2003: *Parisuhdeväkivalta: lyötyjen aika ja tila*. Vastapaino. Tampere.
- Kaakinen, Markus & Keipi, Teo & Räsänen, Pekka & Oksanen, Atte 2018: Cybercrime Victimization and Subjective Well-Being: An Examination of the Buffering Effect Hypothesis among Adolescents and Young Adults. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(2), 129–137.

- Kopp, Christian & Layton, Robert & Sillitoe, Jim & Gondal, Iqbal 2016a: The role of love stories in Romance Scams: A qualitative analysis of fraudulent profiles. *International Journal of Cyber Criminology*, 9(2), 205–216.
- Kopp, Christian & Sillitoe, Jim & Gondal, Iqbal & Layton, Robert 2016b: The online romance scam: A complex two-layer scam. *Journal of Psychological and Educational Research*, 24(2), 144-161.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999: Naisiin kohdistuva väkivalta. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Rege, Aunshul 2009: What's Love Got to Do with It? Exploring Online Dating Scams and Identity Fraud. *International Journal of Cyber Criminology*, 3(2). 494-512.
- Sorell, Tom & Whitty, Monica 2019: Online romance scams and victimhood. *Security Journal*, 32(3), 342–361.
- Taloudellisen väkivallan muodot - Taloudellinen väkivalta. (n.d.). Viola Väkivallasta vapaaksi Ry. Vaasan ensi- ja turvakoti. Viitattu 19. 4. 2022 <https://taloudellinenvakivalta.fi/taloudellisen-vakivallan-muodot/>
- Whitty, Monica & Buchanan, Tom 2012: *The Psychology of the Online Dating Romance Scam*. University of Leicester. https://fido.nrk.no/d6f57fd73b9898b42c8c322c961c8255f370677fbac5272b71d86047a5359b66/Whitty_romance_scam_report.pdf
- Whitty, Monica 2015: Anatomy of the online dating romance scam. *Security Journal*, 28(4), 443–455.
- Whitty, Monica 2018: Do You Love Me? Psychological Characteristics of Romance Scam Victims. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(2), 105–109.
- Whitty, Monica 2020: Is There a Scam for Everyone? Psychologically Profiling Cyberscam Victims. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 26(3), 399–409.
- Whitty, Monica & Buchanan, Tom 2016: The online dating romance scam: The psychological impact on victims – both financial and non-financial. *Criminology and Criminal Justice*, 16(2), 176–194.
- Wilcox, Steve 2019: *Coercive Control - Psychiatry-UK*. Viitattu 11.5.2022 <https://psychiatry-uk.com/coercive-control/>